

Piotr Rudniewski

"Studies in Conservation", T. 21, 1976;
T. 22, 1977 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 32/1 (124), 82-85

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

rycznych zgromadzonych w ciągu badań obiektu i badań archiwalnych — głównie inwentarzy.

Ch. Derouet, *Grandes demeures angevines au XIX siècle: L'oeuvre de René Hodé entre 1840 et 1870 (Wielkie siedziby andegaweńskie w XIX w.: dzieło René Hodé między 1840 a 1870)*, ss. 49—64, 25 il. Tematem artykułu jest dorobek prowincjonalnego architekta René Hodé, czynnego w latach 1840—1870 na terenie Andegawenii, twórcy czternastu „zamek” — rezydencji wiejskich, otoczonych rozległymi parkami, autora przebudów wielu innych siedzib szlacheckich i restauratora trzech zamków. Dane biograficzne, wnikliwa analiza twórczości R. Hodé, architekta i dekoratora, poparta bogatym materiałem dokumentacyjnym.

H. Enguehard, *Château d'Angers (Zamek w Angers)*, ss. 65—80, 25 il. Studium monograficzne zamku ujęte w trzech rozdziałach: 1. Dzieje zamku od czasów założenia przez Ludwika Świętego na murach gallo-romańskich do momentu wpisania obiektu do rejestru zabytków w 1875 r.; 2. Krótkie wyliczenie działań restauratorskich podjętych od 1945 r.; 3. Opis katalogowy poszczególnych części zamku.

Działalność Caisse National MHS, s. 81, 1 il.

B. Fonquernie, *Les architectes français et la conservation des monuments anciens en Egypte (Architekci francuscy i konserwacja zabytków w Egipcie)*, ss. 82—85, 10 il. Wyliczenie badań prowadzonych przez Francuzów w Egipcie od czasów Napoleona po apel UNESCO w sprawie ratowania zabytków Nubii, ogłoszony w 1960 r. Szczegółowa relacja udziału ekip francuskich w tej międzynarodowej akcji.

Aktualności, s. 86, 1 il.

Lista nieruchomości sklasyfikowanych jako zabytki historyczne w ciągu roku 1975, ss. 87—96, 20 il.

Oprac. Wanda Ożarowska

STUDIES IN CONSERVATION. Wyd. International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC), Londyn. Ukazuje się cztery razy w roku.

Tom 21 (1976)

Zeszyt 1, strona 50, ilustracje

S. Waltson, J. Dolanski, *Two Painted and Engraved Sandstone Sites in Australia (Dwa obszary zabytkowe malowanych i rytowanych piaskowców w Australii)*, ss. 1—17, 15 il. Opis zespołów dekoracji skalnych położonych w New South Wales. Wyniki przeprowadzonych oznaczeń pigmentów i skalnych podłoży. Omówienie stanu zachowania dekoracji i przyczyn zniszczenia. Dotychczas wykonane prace zabezpieczające oraz projekty dalszych zamierzeń konserwatorskich.

E. L. Richter, H. Harlin, *The „Stuttgarter Kartenspiel” — Scientific Examination of the Pigments and Paint Layers of Medieval Playing Cards („Stuttgarter Kartenspiel” — badanie pigmentów i warstw malarskich średniowiecznych kart do gry)*, ss. 18—24, 6 il. Podłoże kart składa się z sześciu warstw klejonego papieru, datowanego na podstawie filigranów na lata 1427—1431. Oznaczenia mikroskopowe, spektrograficzne i metodą dyfrakcji rentgenowskiej wykazały występowanie następujących pigmentów: bieli ołowiowej, kredy, cynianu ołowiu, zielonego zasadowego siarczanu miedzi ($\text{Cu}_4\text{SO}_4(\text{OH})_6 \cdot \text{H}_2\text{O}$), azurytu, cynobru, minii, węgla drzewnego, sadzy, ochry oraz bliżej nieokreślonych żółcieni i czerwieni organicznych. Partie złocone wykonane są pięcioma różnymi technikami, m.in. złotem „mozaikowym” (SnS_2).

R. A. C. Cobbe, *Examination of Modern Paintings: Technical Informations Preceived from Artists (Badanie współczesnych malowideł: informacje techniczne uzyskiwane od artystów)*, ss. 25—33, 10 il. Przy konserwacji dzieł sztuki konieczna jest znajomość występujących w nich materiałów. Aby uniknąć wielu kosztownych badań, w Miejskim Muzeum i w Galerii Sztuki w Birmingham opracowano metody pozyskiwania informacji od autorów dzieł współczesnych. Informacje uzyskane z wypełnianych przez artystów ankiet oraz z indywidualnie kierowanych pytań szczegółowych okazały się użyteczne.

S. Profi, L. Weier, S. E. Filippakis, *X-ray Analysis of Greek Bronze Age Pigments from Knossos (Analiza rentgenowska pigmentów epoki brązu w Grecji z Knossos)*, ss. 34—39, 2 tab. Wyniki oznaczeń 24 próbek pigmentów pobranych z malowideł ściennych w Knossos, datowanych 1700—1400 p.n.e. Oznaczenia wykonano za pomocą rentgenowskiej analizy fluorescencyjnej, dyfrakcji rentgenowskiej i mikroskopowo. Stwierdzono występowanie dwóch rodzajów błękitów: błękitu egipskiego i glaukofanu-minerału z grupy amfiboli ($\text{Na}_2\text{Mg}_3\text{Al}_2(\text{Si}_8\text{O}_{22})_2(\text{OH})_2$).

K. Hempel, *An Improved Method for the Vacuum Impregnation of Stone (Ulepszona metoda próżniowej impregnacji kamienia)*, ss. 40—43, 4 il. Prosta i skuteczna metoda impregnacji próżniowej polegająca na uformowaniu nieprzepuszczalnego dla powietrza płaszczka wokół elementu nasyconego. Pod płaszczem u podstaw elementu nasącza się rurkę polietylenową do wprowadzenia środka nasycającego, w najwyższej części płaszczka wstawia się przewód do pompy próżniowej. Podano materiały do wykonania płaszczka, środki stosowane do nasycania oraz warunki przeprowadzania impregnacji.

R. E. M. Hedges, *On the Occurrence of Bromine in Corroded Silver (O występowaniu bromu w skorodowanym srebrze)*, ss. 44—46, 2 tab. W obiektach srebrnych pochodzących z wykopalisk stwierdzono występowanie oprócz chlorku również i bromku srebra. Wzajemne stosunki obu soli są różne. Omówienie wyników oznaczeń z punktu widzenia procesów chemicznych i zależności od warunków otoczenia, w których znajdował się obiekt przed wydobyciem.

Recenzje

(N.J.S., rec.), *Centre National de la Recherche Scientifique. Colloques Internationaux No. 548. Les techniques de laboratoire dans l'étude des manuscrits (Techniki laboratorium w badaniu rękopisów)*, Paris 13—15 septembre, Centre National de la Recherche Scientifique, 1974, 270 ss., ilustracje.

(N.J.S., rec.), H. Wynter, A. Turner, *Scientific Instruments (Instrumenty naukowe)*. Studio Vista, London 1975, 239 ss., ilustracje.

Streszczenia artykułów w jęz. francuskim i niemieckim, ss. 49—50.

Zeszyt 2, strona 50, ilustracje

S. Baltoyiannis, *Conservation and Restoration of the Wall Paintings in the Church of the Protothronos, Naxos. Part I, Removal of the Paintings (Konserwacja i restauracja malowideł ściennych w kościele Protothronosa, Naksos. Część I. Zdejmowanie malowideł)*, ss. 51—62, 15 il. Kopuła kościoła ma dwie warstwy dekoracji malarskich wykonanych w technice bizantyjskiej. Stan malowideł wymagał konserwacji, jednak ze względu na obecność wcześniejszego malowidła pod spodem oraz wartość malowidła późniejszego nie zdecydowano się na konserwację *in situ* ani też na zdejmowanie malowidła fragmentami. Opisano technikę zdjęcia malowidła późniejszego w całości z powierzchni kopuły.

W. A. Oddy, H. Lane, *The Conservation of Waterlogged Shale (Konserwacja przesyconych wodą łupków)*, ss. 63—66. Łupki były w starożytności materiałem wykorzystywanym do produkcji ozdób i przedmiotów użytkowych. Mimo różnic w składzie chemicznym, w wydobywanych ze środowiska wodnego łupkach, podobnie jak w drewnie, zachodzą takie zjawiska, jak deformacja i spękania. Opis zastosowania poliglikoli etylenowych 4000 i 6000 przy konserwacji obiektów wykonanych z łupków. Wieloletnia obserwacja zabezpieczonych łupków wykazała stabilność obiektów. Nie stwierdzono, aby obecność siarczków żelaza i innych soli żelaza w łupkach była przeciwwskazaniem do stosowania poliglikoli etylenowych.

J. Riederer, *The Rathgen Research Laboratory at Berlin (Laboratorium badawcze imienia Rathgena w Berlinie)*, ss. 67—73, 5 il. Laboratorium powstało w 1975 r. jako oddział Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz. Wyposażone jest w nowoczesny sprzęt, m.in. w elektronowy mikroskop skaningowy, spektrofotometr w podczerwieni, do oznaczeń dyfrakcji rentgenowskiej, fluorescencji rentgenowskiej, termoluminescencji, neutronowej analizy aktywacyjnej. Głównym zadaniem tej placówki są badania metali, ceramiki, barwników tkanin. Ponadto wymagane są od laboratorium porady i informacje dla konserwatorów i doskonalenie techniki konserwacji.

D. J. Vanduyke - Lee, *The Conservation of Tandu (Konserwacja „tandu”)*, ss. 74—78, 2 il. W zbiorach etnograficznych pochodzących z zachodniej Afryki znajdują się tzw. „tandu” — naczynia wyrabiane w północnej Nigerii z błon żołądków wielbłądów i części skór krowich. Omówienie przyczyn powstawania uszkodzeń w tych naczyniach oraz zalecenia postępowania konserwatorskiego.

T. J. Collings, F. J. Young, *Improvements in Some Tests and Techniques in Photograph Conservation (Ulepszenie niektórych prób i technik w konserwacji fotografii)*, ss. 79—85. Opis prób pozwalających określić wpływ na srebro środków stosowanych przy pracach konserwatorskich oraz identyfikacji żelatyny w emulsji fotograficznej. Omówienie usuwania naklejonych fotogramów oraz sposobów montowania ich na podłożach. Udoskonalony sposób postępowania przy dagerotypach.

A. Cobbe, *Colourmen's Canvas Stamps as an Aid to Dating Paintings: a Classification of Winsor and Newton Canvas Stamps from 1839—1920 (Stemple sprzedawców farb na tkaninach jako pomoc w datowaniu obrazów: klasyfikacja stempli na tkaninach firmy Winsor and Newton od 1839 do 1920 r.)*, ss. 85—94, 19 il., 1 tab. Omówienie znaczenia stempli w datowaniu obrazów; 16 przykładów stempli stosowanych przez Winsora i Newtona w różnych okresach istnienia firmy.

Recenzje

(P. T. Craddock, rec.), D. Strong, D. Brown (Ed.), *Roman Craft (Rzymskie rzemiosła)*, Duckworth, London 1976, 256 ss., ilustracje.

Streszczenia artykułów w jęz. francuskim i niemieckim, ss. 98—99.

Zeszyt 3, stron 59, ilustracje

H. Jędrzejewska, *A Corroded Egyptian Bronze: Cleaning and Discoveries (Skorodowany brąz egipski: oczyszczanie i odkrycia)*, ss. 101—114, 19 il. Silnie skorodowana brązowa figurka Amona została oczyszczona przez ręczne usunięcie naleciałości. Po oczyszczeniu okazało się, że składa się ona z sześciu oddzielnych odlewanych części. Wydaje się, że takie wypadki mogą występować częściej, lecz są rzadko notowane ze względu na staranne wykonanie połączeń, trudnych przez to do zaobserwowania. Podano techniczne szczegóły mechanicznych metod czyszczenia oraz krytyczną ocenę metod chemicznych i elektrochemicznych. Zwrócono uwagę na zagadnienia analityczne związane z oznaczeniami obiektów niejednorodnych.

G. A. Berger, *Unconventional Treatments for Unconventional Paintings (Niekonwencjonalne zabiegi przy niekonwencjonalnych malowidłach)*, ss. 115—128, 18 il. Zabiegi konserwatorskie przeprowadzone z użyciem Beva 371 jako spoiwa na trzech obrazach: „Jasnowidz” (Adolph Gottlieb, olej na podłożu bawełnianym, zdublowany na Mylar), „La Partie des Cartes” (Jean Balthus, tempera kazeinowa na podłożu tekstylnym przklejonym klejem króliczym, zdublowany na sztywne podłoże), „Pieśń arabska” (Paul Klee, gwasz na surówce płóciennej, zdublowany na przezroczyste podłoże z jedwabnego szyfonu). Zarówno technika wykonania, jak i stan obiektów uniemożliwiały zastosowanie innego spoiwa.

E. Schaffer, *The Preservation and Restoration of Canadian Ethnographic Basketry (Zabezpieczanie i konserwacja kanadyjskich etnograficznych wyrobów koszykarskich)*, ss. 129—133, 4 il. Opis konserwacji wyrobów koszykarskich wykonanych z kory i korzeni. Do nasycania stosowano poliglikol etylenowy 600 z gliceryną, rozpuszczony w mieszaninie etanolu i wody. Od czasu przeprowadzenia zabiegów w 1970 r. obiekty wykazują dobry stan zachowania.

J. Clarke, *Two Aboriginal Rock Art Pigments from Western Australia: their Properties and Durability (Dwa pigmenty używane przez tubylców w dekoracjach skalnych w zachodniej Australii, ich własności, zastosowanie i trwałość)*, ss. 134—142, 8 il., 1 tab. Wyniki badań mikroskopowych, spektrograficznych i sondą elektronową próbek białych i czerwonych pigmentów pobranych z malowideł skalnych oraz pochodzących z kopalni eksploatowanych przez ludność tubylczą. Pigment czerwony, głównie hematyt — Fe_2O_3 , wykazuje skład podobny do pigmentów z wyrobisk kopalni czerwonej ochry eksploatowanych przez ludność tubylczą do końca lat trzydziestych XX w. Biały pigment „huntit” — $Mg_3Ca(CO_3)_4$ pozyskiwany jest i wykorzystywany do dziś przez ludność tubylczą. Omówienie zależności pomiędzy własnościami pigmentów i ich trwałością.

S. B. Filippakis, B. Perdikatsis, T. Paradellis, *An Analysis of Blue Pigments from the Greek Bronze Age (Analiza błękitnych pigmentów z epoki brązu w Grecji)*, ss. 143—153, 4 il., 3 tab. Analiza błękitnych pigmentów pobranych z malowideł ściennych w Mykenach, Knossos, Tirynsie, Pylos i Terze. Oznaczenia wykonywano metodą fluorescencji rentgenowskiej, dyfrakcji rentgenowskiej i mikroskopowo. Stwierdzono występowanie dwóch błękitów: błękitu egipskiego i glaukofanu, minerału występującego na Krecie i Santorynach. Glaukofan występował tylko w próbkach z Knossos i Tery. Na podstawie przeprowadzonych badań można sądzić, że w Knossos glaukofan stosowany był w okresie 1700—1500 p.n.e.

B. L. Stark, *Waterlogged Wood Preservation with Polyethylene Glycol (Zabezpieczenie za pomocą poliglikolu etylenowego drewna przesyconego wodą)*, ss. 154—158, 2 il. Efekt zastosowania poliglikolu etylenowego Carbowax 1540 do zabezpieczenia przesyconych wodą fragmentów malowanego i rzeźbionego drewna, datowanego na około 300 r. n.e., pochodzącego z wykopalisk w Meksyku.

Streszczenia artykułów w jęz. francuskim i niemieckim, ss. 159—160.

Zeszyt 4, stron 45, ilustracje

V. Alunno-Rossetti, M. Marabelli, *Analysis of the Patinas of Gilded Horse of St. Mark's Basilica in Venice: Corrosion Mechanisms and Conservation Problems (Analiza patyny z pozłacanego konia bazyliki Św. Marka w Wenecji: mechanizmy korozji i problemy konserwacji)*, ss. 161—170, 9 il., 2 tab. Pobrane z różnych miejsc próbki poddano następującym analizom: rentgenostrukturalnej — dla wykrycia faz krystalicznych, konduktometrycznej wędnych ekstraktów prób — dla określenia procentowej zawartości soli rozpuszczalnych w wodzie, chemicznej — dla określenia obecności rozpuszczalnych i nierozpuszczalnych soli. Na podstawie uzyskanych wyników oznaczeń stwierdzono występowanie różnych produktów korozji, ustalono mechanizmy destrukcji oraz sprecyzowano problemy związane z konserwacją obiektu ekspozowanego w warunkach zewnętrznych.

J. M. Fletcher, *A Group of English Royal Portraits Painted Soon after 1513. A Dendrochronological Study (Grupa angielskich portretów królewskich namalowanych wkrótce po 1513 r. Badania dendrochronologiczne)*, ss. 171—178, 7 il., 1 tab. Pomiary prostokątnych dębowych podobrazów trzech portretów przedstawiających Henryka VII i Henryka VIII wykazały, że podłoża wykonane zostały z pnia tego samego drzewa. Oznaczenia dendrochronologiczne upoważniają do określenia przybliżonej daty użycia tych podłoży. Istnieje prawdopodobieństwo, że czwarty obraz, poprzednio uważany za portret Artura — księcia Walii, jest kopią wczesnego portretu Henryka VIII.

A. Moncrieff, *The Treatment of Deteriorating Stone with Silicone Resins: Interim Report (Zastosowanie żywic silikonowych do zniszczonych kamieni: sprawozdanie wstępne)*, ss. 179—191, 4 il., 1 tab. Opis zastosowania silanów do wzmacniania rzeźb marmurowych. Użyty w próbach trójmetoksyilan, sieciujący w obecności wody, wydaje się przydatny do wzmacniania kamienia. Opis prac doświadczalnych z użyciem preparatu X54-802 produkcji Rhone-Poulenc, jak również informacje o zastosowaniu tego monomeru do innych rodzajów kamieni. Krótka charakterystyka podobnych silanów innych firm zachodnich.

N. North, M. Owens, C. Pearson, *Thermal Stability of Cast and Wrought Marine Iron (Termiczna stabilność lanego i kutego żelaza wydobywanego z morza)*, ss. 192—197, 7 il., 1 tab. Określono zmiany w mikrostrukturze lanego i kutego żelaza pod wpływem działania termicznego. Próbkę pochodzący z wraków statków z XVII i początku XVIII w. Stosowane w badaniach cykle ogrzewania odpowiadały warunkom występującym przy termicznej stabilizacji obiektów żelaznych wydobywanych z morza. Na podstawie przeprowadzonych obserwacji stwierdzono, że oryginalną mikrostrukturę można zachować, jeśli temperatura przy zabiegach nie przekracza 400°C.

P. C. van Geersdaele, *A Design for Large Plaster Piece Moulds Made in the Field (Projekt wielkowymiarowych, gipsowych form składanych, wykonywanych w warunkach polowych)*, ss. 198—201, 8 il. Opis ulepszonej metody sporządzania składanej formy gipsowej.

Recenzje, ss. 202—204.

(G. Stanfield, rec.), R. L. Lewis, *Manual for Museums (Podręcznik dla muzeów)*, National Park Service, United States Department of the Interior, Washington 1976, 234 ss.

(J. H. Frantz, rec.), J. C. Scully, *The Fundamentals of Corrosion (Podstawy korozji)*, 2 wyd., Pergamon Press Ltd., Oxford 1975, 234 ss.

Streszczenia artykułów w jęz. francuskim i niemieckim, ss. 205—206.

Tom 22 (1977)

Zeszyt 1, stron 48, ilustracje

A. Moncrieff, K. F. B. Hempel, *Conservation of Sculptural Stonework: Virgin and Child on S. Maria dei Miracoli and the Loggetta of the Campanile, Venice (Konservacja rzeźbionej kamieniarki: Madonny z Dzieciątkiem na S. Maria dei Miracoli i malej loggi kampanili, Wenecja)*, ss. 1—11, 10 il. Opis przebiegu prac konserwatorskich wykonanych w 1972 r. przy dekoracjach rzeźbiarskich zewnętrznego wystroju obiektów architektury. W zależności od rodzaju kamienia stosowano różnego typu żywice epoksydowe, silikony i wosk mikrokrystaliczny.

J. S. Mills, R. White, *Natural Presins of Art and Archeology. Their Sources, Chemistry and Identification (Naturalne żywice w sztuce i archeologii. Ich pochodzenie, chemia i identyfikacja)*, ss. 12—31, 3 il., 1 tab. Omówienie botanicznego pochodzenia i składu chemicznego naturalnych żywic występujących w dziełach sztuki i obiektach archeologicznych. Usystematyzowanie żywic w zależności od obecności w ich składzie dwu- i trójterpenów. Skład chemiczny ulega zmianie z czasem i w zależności od warunków otoczenia, co ma bezpośredni wpływ na dokładną identyfikację żywic. Zamieszczone przykłady identyfikacji metodą chromatografii gazowej.

L. Bacon, *Kulapantanda Janposri. The Thai Bronze Project (Tajlandzki program ochrony brązów)*, ss. 32—39, 4 il., 2 tab. Tajlandzki program konserwacji brązów opracowany został przez Fine Arts Department Tajlandii przy współdziałaniu Freer Gallery of Art w Waszyngtonie i Fundacji Rockefellera. W ciągu rocznej współpracy opracowano system dokumentacji obiektów z brązu, odbyło się szkolenie pracowników konserwatorskich w dziedzinie nowoczesnych metod inwentaryzacji obiektów w 17 muzeach (11 134 obiekty), zainicjowano kontrolę warunków mikroklimatu otoczenia obiektów, zorganizowano wystawę poświęconą problemom konserwacji brązów.

C. M. Semczak, *A Comparison of Chloride Tests (Porównanie prób na obecność chlorków)*, ss. 40—41, 3 il. Porównanie stopnia wykrywalności chlorków za pomocą reakcji z azotanem srebra i metodą instrumentalną.

Korespondencja, ss. 42—44.

Recenzje, ss. 45—47.

(J. Winter, rec.), S. J. Fleming, *Authenticity in Art: The Scientific Detection in Forgery (Autentyczność w sztuce: naukowe wykrywanie fałszerstwa)*, The Institute of Physics, London and Bristol, and Crane, Russack and Co. Inc. New York 1975, 164 ss., ilustracje.

(I. Bristow, rec.), S. T. Madsen, *Restoration and Anti-Restoration (Restauracja i antyrestauracja)*, Universitet Forlaget, Oslo 1976, 180 ss.

Zeszyt 2, stron 58, ilustracje

E. Hoke, I. Petraschek-Heim, *Microprobe Analysis of Gilded Silver Threads from Medieval Textiles (Analiza sondą elektronową nici srebrnych, pozłacanych, pochodzących ze średniowiecznych tkanin)*, ss. 49—62, 11 il., 6 tab. Określenie pochodzenia tkanin średniowiecznych opiera się na analizie stylistycznej. W pracy zastosowano instrumentalną analizę chemiczną dla ustalenia, czy tkaniny są pochodzenia europejskiego czy orientalnego. Do badań użyto metalowych, srebrnych i pozłacanych oplotów przędzy z trzy-nastowiecznych tkanin, znalezionych w grobach na terenie Karvintii. Uzyskane wyniki badań przeprowadzonych sondą elektronową częściowo potwierdzają ustalenia poczynione przez historyków, w jednym wypadku są sprzeczne z dotychczasowymi opiniami.

E. Martin, *Some Improvements in Techniques of Analysis of Paint Media (Ulepszenia w technice analizy spoiw malarskich)*, ss. 63—67, 2 tab. Identyfikacja spoiw za pomocą barwnych reakcji na cienkich przekrojach próbek została udoskonalona przez wpro-

wadzenie nowych odczynników, charakterystycznych dla żywic i protein. Do oznaczania spoiw białkowych zastosowano „czerni amidową”.

W. A. Oddy, *The Conservation of Pyritic Stone Antiquities (Konservacja zabytków kamiennych zawierających piryty)*, ss. 68—72, 3 il. Występowanie i identyfikacja destrukcji kamieni spowodowanych obecnością siarczków żelaza. Sposoby stabilizacji i utrwala-
niana.

A. Mactaggart, P. Mactaggart, *Some Problems Encountered in Cleaning two Harpsichord Soundboards (Niektóre problemy przy oczyszczaniu pudel rezonansowych dwóch klawesynów)*, ss. 73—84, 8 il. Omówienie sposobów usuwania zanieczyszczeń, werniksu i pleśni z dekoracji malarskich wykonanych w technice wrażliwej na wodę.

G. Thompson, *Stabilization of RH in Exhibition Cases: Hygrometric Half Time (Stabilizacja wilgotności względnej w gablotach wystawowych: higrometryczny „półokres”)*, ss. 85—102, 7 il., 4 tab. Na podstawie przeprowadzonych doświadczeń wyprowadzono wzór dla przewidywania zmian wilgotności względnej wewnątrz gablot zawierających żel krzemionkowy. Wykazano, że w dobrze skonstruowanej gablocie, zawierającej około 20 kg żelu krzemionkowego w przeliczeniu na 1 m³ objętości, następuje dostateczna stabilizacja.

Recenzje, ss. 103—106.

(P. Cannon-Brooks, rec.), Sharon Timmons (Ed), *Preservation and Conservation: Principles and Practices (Zabezpieczanie i konserwacja: zasady i praktyki)*, The Preservation Press and the Smithsonian Institution Press, Washington 1976, 547 ss.

Materiały z konferencji, która odbyła się we wrześniu 1972 r. w USA.

Zeszyt 3, stron 54, ilustracje

S. Profi, B. Perdikatsis, S. E. Filippakis, *X-ray Analysis of Greek Bronze Age Pigments from Thera (Santorini) (Analiza rentgenowska pigmentów epoki brązu w Grecji pochodzących z Tery (Santoriny))*, ss. 107—115, 1 tab. Próbkę pochodzącą z malowideł ściennych odkrytych na wyspie Tera (1600—1500 p.n.e.) poddano oznaczeniom metodą fluorescencji rentgenowskiej, dyfrakcji rentgenowskiej i mikroskopowo. Stwierdzono występowanie trzech rodzajów błękitów: błękitu egipskiego, glaukofanu oraz mieszaniny tych dwóch. Pozostałe pigmenty są bardzo podobne do poprzednio badanych, pochodzących z Myken i Knossos.

M. J. D. Low, N. S. Baer, *Application of Infrared Fourier Transform Spectroscopy to Problems in Conservation. I. General Principles (Zastosowanie w konserwacji spektroskopii w podczerwieni z przekształceniami Fouriera. I. Ogólne zasady)*, ss. 116—128, 14 il., 1 tab. Dotychczas stosowane w konserwacji oznaczenia za pomocą spektrofotometrii w podczerwieni są utrudnione ze względu na małe ilości badanego materiału i występowanie wielu składników jednocześnie. Opisano zasady działania spektroskopii w podczerwieni z przekształceniami Fouriera oraz różnice w stosunku do spektroskopii absorpcyjnych w podczerwieni. Zamieszczono widma niektórych badanych substancji.

F. Rieber, R. E. Straub, *The Herlin Altarpiece at Bopfingen (1474). Technique and Condition of the Painted Wings (Ołtarz Herlina w Bopfingen (1474). Technika i stan zachowania polichromowanych skrzydeł)*, ss. 129—145, 12 il. Technika wykonania i materiały polichromowanych skrzydeł głównego ołtarza kościoła w Bopfingen. Stan zachowania zabytku wyjątkowo dobry; pewne zmiany spowodowane pracami restauracyjnymi, przeprowadzonymi w XIX w.

N. A. North, C. Pearson, *Thermal Decomposition of FeOCl and Marine Cast Iron Corrosion Products (Termiczny rozkład FeOCl i produkty korozji żelaznych odlewów wydobytych z morza)*, ss. 146—157, 3 il., 2 tab. Badania rozkładu FeOCl przy zastosowaniu termicznej analizy różnicowej w atmosferze obojętnej, utleniającej i redukującej. Na podstawie tych badań stwierdzono, że do stabilizacji termicznej obiektów żelaznych wydobywanych z wody morskiej najkorzystniejsza jest atmosfera suchego wodoru. Aby całkowicie usunąć szkodliwe działające na metal chlorki, trzeba stosować temperatury wyższe od tych, przy których pierwotna mikrostruktura metalu nie ulega zmianie.

P. Alagna, *The Construction of the Treatment Tanks Used in Conservation of Wood of the Marsala Punic Ship (Konstrukcja zbiorników użytych przy konserwacji drewna statku punickiego z Marsali)*, ss. 158—160. Odkryte fragmenty statku punickiego z III w. n.e. poddano konserwacji za pomocą nasycania w kąpeli w roztworze poliglikolu etylenowego 4000. Wymiary elementów, różne rodzaje drewna i długi czas trwania zabiegów wymagał sporządzania do tego celu specjalnych zbiorników. Opis zbiorników, ich konstrukcji i materiałów, z których zostały wykonane.

Zeszyt 4, stron 42, ilustracje

D. G. Duff, R. S. Sinclair, D. Stirling, *Light Induced Colour Changes of Natural Dyes (Światło wywołujące zmiany koloru naturalnych barwników)*, ss. 161—169, 5 il., 2 tab. Próbkę wełny ufarbowanej dziewięcioma barwnikami pochodzenia naturalnego poddawano badaniom na płowienie w urządzeniu Microscal. Zmiany zabarwienia określano wizualnie oraz instrumentalnie. Wyniki zestawiono ze stosowanymi ogólnie skalami płowienia. Różne metody wyrażania zmian koloru dostarczają ilościowych danych co do wpływu światła na barwniki naturalne.

D. G. Duff, R. S. Sinclair, D. Stirling, *The Fastness to Washing of Some Natural Dyestuffs on Wool (Odporność na pranie wełny farbowanej barwnikami naturalnymi)*, ss. 170—176, 5 tab. Ocena odporności na pranie wełny ufarbowanej dziewięcioma naturalnymi barwnikami. Wiele z przebadanych barwników wykazało wyraźne zmiany barwy, których stopień zależny był od ilości alkaliów w kąpeli piorącej. Podkreślenie konieczności oznaczania odczynu (pH) kąpeli, w których czyszczone są tkaniny farbowane barwnikami naturalnymi.

M. F. Mecklenburg, J. E. Webster, *Aluminium Honeycomb Supports: their Fabrication and Use in Painting Conservation (Aluminiowe podłoża komórkowe: ich sporządzanie i użycie w konserwacji malowideł)*, ss. 177—189, 10 il. Opis przygotowania i zastosowania sztywnych podłoży z aluminiowym rdzeniem komórkowym do malowideł na płótnie. Możliwości użycia stołu próżniowego do naklejania obrazów na podłożu aluminiowe przy użyciu spoiw woskowo-żywicznych lub innych termoplastycznych. Informacje techniczne o dostępnych materiałach mogących znaleźć zastosowania w przygotowywaniu inaczej konstruowanych podłoży.

E. De Witte, P. Huget, P. van den Broeck, *A Comparative Study of Three Consolidation Methods on Limestone (Badania porównawcze trzech metod wzmocnienia wapienia)*, ss. 190—196, 4 il., 2 tab. Do badań użyto wapienia organogenicznego o dużej porowatości, pochodzącego z Maastrichtu. Próbkę o wymiarach 5×5×5 cm nasycano pod zmniejszonym ciśnieniem roztworem Paraloidu B 72 w toluenie oraz mieszaniną monomerów metakrylanu metylu i akrylanu etylu. Próbkę nasycano monomerami polimeryzowano następnie w podwyższonej temperaturze i metodą radiacyjną. Najlepsze wyniki uzyskano przy nasycaniu monomerem polimeryzowanym termicznie.

N. A. North, *Determination of the Water Content of Acetone Solutions (Oznaczanie zawartości wody w roztworach acetonu)*, ss. 197—198, 1 tab. Opis oznaczania zawartości wody przez pomiar przewodnictwa nasyconego roztworu NaCl w badanej mieszaninie aceton — woda.

Recenzje, ss. 199—202.

(N. S. Brommelle, rec.), G. L. Stout (ed), *Technical Studies in the Field of Fine Arts*. Fascimile Edition, Editorial Advisor Wolfgang M. Freitag, Garland Publishing Inc., New York 1975, 2535 ss. (10 tomów za lata 1932—1942).

(G. F. Stucker, rec.), A. F. Rixon, *Fossil Animal Remains: Their Preparation and Conservation (Skamieniałości zwierząt: preparowanie i konserwacja)*, The Athlone Press, London 1976, 304 ss.

Oprac. Piotr Rudniewski

CHUDOŻESTWIENNOJE NASLEDIJE. Wyd. Ministerstwo Kultury ZSRR. Wsiesojuznaja Cienralnaja Nauczno-Issledowatelskaja Laboratorija po Konserwacii i Restawracii Muzejnych Chudożestwiennych Cennostiej (WCNIŁKR). Moskwa. Wydawnictwo ciągle, nieperiodyczne.

Tom 2 (1977), stron 208, ilustracje

N. G. Belenskaja, T. V. Aleksiejewa, *Issledowanije dolgowiecznosti piszczej bumagi N° 1 metodom uskorennogo tieploogo i swietowego starenija (Badanie trwałości papieru piśmiennego*

nr 1 za pomocą urządzenia do prób przyspieszonego starzenia pod działaniem światła i ciepła), ss. 3—14, lit. Badaniu poddano papier z celulozy siarczanej marki B¹ w następujących odmianach: 1) z czystej celulozy bez dodatku wypełniacza i kleju, 2) klejony dimerem heksadecylketenu, wypełniony kaolinem, 3) klejony dimerem heksadecylketenu, wypełniony kredą, 4) klejony klejem kalafoniowym, wypełniony kaolinem. Stwierdzono, że papier klejony dimerem jest trwalszy niż klejony klejem kalafoniowym. Spośród papierów klejonych dimerem heksadecylketenu trwalszy jest papier z wypełniaczem kredowym niż kaolinowym.

T. I. Berlin, *Spektrochemiczeskij metod analiza malych prob wziatych iz bronzowych predmetow prikladnogo iskusstwa i skulptury (Analiza widmowa malych prób pobranych z brązowych obiektów rzemiosła artystycznego i rzeźby)*, ss. 15—18, lit. Opracowana metoda opiera się na analizowaniu serii po 10 widm z prób (0,5—1,0 mg) brązu rozpuszczonego w stężonym kwasie azotowym. Próba podawana jest na elektrodę spektrografu ISP 30 kropkami ze specjalnie skonstruowanej biurety. Załączono tabele z porównaniami wyników analizy klasycznej i widmowej oraz wykaz par linii analitycznych widma.

W. J. Birsztejn, *Niekotoryje woprosy tiechnologii Srednie-aziatskich i Priczernomorskich stiennych rozpisiej anticznego wremieni (Niektóre próby technologii średnioazjatyckiego i czarnomorskiego starożytnego malarstwa ściennego)*, ss. 19—32, lit. Organiczne składniki fragmentów malowideł ściennych ze Środkowej Azji, datowanych od II w. p.n.e. do III w. n.e., oznaczono metodami biochemicznymi. Poszczególne aminokwasy rozdzielono na kolumnach chromatograficznych Dovex 50×2. Stwierdzono, że spoiwem była żelatyna w próbach pochodzących z Mansur Tepe, natomiast w próbach z Kara Tepe spoiwem były gumy roślinne (widma podczzerwone wielocukrów podobne do widm gum z drzew wiśniowych). Obie techniki znane były na Środkowym Wschodzie i opisane przez dawnych autorów indyjskich. W próbach starożytnej polichromii koloru czerwonego, pochodzącej znaną Morza Czarnego, oznaczono wosk pszczeli.

A. W. Iwanowa, *Mietodika ispytanij ukriepленных obrazcow izwiestkowych sztúkaturok (Metodyka badania wzmocnionych prób zapraw wapiennych)*, ss. 33—41. Metoda badania obejmuje oznaczenia absorpcji i odparowania wody, poddawanie cyklom moczenia, suszenia, mrożenia i rozmrażania, drastycznych zmian temperatury, naporowania i ścierania. Badano również zachowanie się warstw malarskich na próbach. Niezależnie od tego określano odporność prób na działanie światła, czynników biologicznych i ściskanie.

M. K. Kalisz, *Techniczeskie triebowanija k iskusstwiennoj patinie monumientalnych bronzowych i miednych pamiatnikow i metody jeje issledowanija (Warunki techniczne sztucznego patynowania brązowych i miedzianych obiektów zabytkowych i metody ich badania)*, ss. 42—54, lit. Omówiono własności fizyczne i chemiczne, jakim winna odpowiadać sztucznie wytworzona patyna. Winna ona skutecznie zabezpieczać zabytki z brązu i miedzi przed niszczącym działaniem różnych czynników atmosferycznych. Podano metody badania patyny.

Issledowanije i riestawracija latinskoj biblij XIII w. iz sobranija Naucznoj Biblioteki im. Gorkogo pri Moskowskom Gosudarstwiennom Uniwersitietie (Badanie i konserwacja biblii łacińskiej z XIII w. ze zbiorów Naukowej Biblioteki im. Gorkiego przy Państwowym Uniwersytecie Moskiewskim):

I. P. Mokrecowa, *Istoriko chudożestwiennoje swiedenija o rukopisi (Historyczno-artystyczne źródła do rękopisu)*, ss. 55—70, lit. Biblia pochodzenia francuskiego została подарowana Uniwersytetowi Moskiewskiemu w 1803 r. przez P. G. Demidowa. Omówiono zachowane źródła i literaturę, przeprowadzono próbę atrybucji miniatur. Do artykułu załączono spis 71 miniatur znajdujących się w rękopisie oraz tłumaczenie z języka francuskiego artykułu o biblii, który ukazał się w XIX w.

W. L. Romanowa, *Paleograficzeskoje issledowanije rukopisi (Badanie paleograficzne rękopisu)*, ss. 71—75. Próba datowania rękopisu na podstawie analizy paleograficznej.

M. P. Wikturina, *Rientgenograficzeskoje issledowanije miniatur rukopisi (Rentgenograficzne badanie miniatur rękopisu)*, ss. 76—81. Na podstawie badań rentgenograficznych stwierdzono, że miniatury rękopisu zostały wykonane przez trzech autorów.